

'Ik ben de vreemdeling'

Woordkunstenaar Lev Avitan houdt zijn publiek een spiegel voor met thema's als identiteit en integratie. Hij wil bijdragen aan de zoektocht naar een beter verhaal voor de samenleving, waarin ook de stem van de gemarginaliseerden wordt gehoord. "Er zitten altijd barsten en scheuren in het systeem. En precies dat kleine stukje, het stukje waar we niet samenvallen met het systeem, dat geeft mij hoop. Daar zit zingeving."

TEKST JASMIJN OLK BEELD ALMICHEAL FRAAY

"Mensen die authentiek zijn, vind ik zo mooi, zo kunstzinnig," vertelt filosofiestudent en *spoken word* artist Lev Avitan (24). "In mijn kunst, mijn activisme, probeer ik vanuit mijn hele ziel een antwoord te vinden op vragen als: wie ben ik, wat doe ik hier en wat wil ik achterlaten? Ik wil anderen meenemen in mijn zoektocht naar wat het betekent om oprecht te handelen en spreken." Wie de passie van Lev wil ervaren, hoeft enkel te luisteren naar een van zijn optredens. Bij *spoken word* gaat het niet alleen om de tekst die wordt voorgedragen, maar vooral ook om de manier waarop het verhaal wordt verteld. Met emotie en gevoelens die niet in woorden te vangen zijn. Dit komt duidelijk naar voren in zijn werk 'De Vreemdeling'. Hij begint:

Ik ben de vreemdeling. Ik ben de angst in je ogen, als je mij lopen ziet. Ik ben conservatief, een monoliet, onroerend, onbeweeglijk. Onverlicht want ook redelijk, doet mij niets. Assimileren komt niet voor in mijn register. Zo geldt dat ook voor syncretisme, dat eigenlijk een moeilijk woord voor geloofsverraad is.

De ruimte waarin Avitan zijn stuk opvoert is zwart, een fel, wit licht schijnt op zijn gezicht. Hij spreekt met handgebaren, met stiltes, soms ingetogen en dan weer met woede in zijn stem. Aan het eind van het stuk verandert de toon.

Ik ben de vreemdeling. Ik ben de buitenlander. De allochtoon die steeds weer op tv verschijnt. Ik ben samengesteld uit vooroordelen en vooringenomenheid. Ik ben berust op beelden. Mening. En onzekerheid. Ik ben niets anders, dan jouw idee van mij.

Avitan: "Ik begin mijn optreden vaak met dit stuk. Mensen hebben dan nog niets anders van mij gehoord. Regelmatig komen na de show mensen naar mij toe. 'Wow', zeggen ze, 'ik dacht even dat je serieus was'. Dat vind ik heel veel zeggen. Ik zeg dat ik mezelf zal opblazen, dat ik mijn vrouw sla, jouw dochter zal aanraken. Drie minuten lang zeg ik verschrikkelijke dingen, en jij luistert en gelooft het, omdat mijn verschijning klopt bij het beeld of idee dat je van mij hebt.

Mijn hele leven ben ik veel met identiteit bezig. Wie ben ik? Ik ben een Marokkaans-Turkse Nederlander. Ik kom uit Arnhem, uit de achterstandswijk Presikhaaf. Ik ben alleen met mijn moeder opgegroeid. We zaten in de bijstand, bij de voedselbank, zij was arbeidsongeschikt. Racisme in Nederland is voor mij van jongs af aan duidelijk geweest in de manier waarop witte mensen met mij omgingen. Ik word elke dag geconfronteerd met wat de samenleving vindt van mensen zoals ik. We zijn het op straat, op internet, in de politiek. Ik heb niet het voorrecht om oogkleppen op te doen. Deze beelden komen heel dichtbij, ze dringen zich aan mij op. Ze zijn daadwerkelijk op mijn huid geschreven."

Hoe kunnen we voorbij deze vooroordelen komen?

"Het resultaat van deze beelden is dat we de ander vergeten. We zijn vergeten om de ander mee te nemen in onze beleving van hem of haar. Dit kunnen we veranderen. Het begint bij het erkennen dat anderen wezenlijk anders kunnen zijn dan jij bent. Anders in hoe ze zich voelen, hoe ze dingen ervaren en hoe ze in het leven staan. Als we de ander proberen te begrijpen, zijn we hem of haar vaak onbewust aan het 'grijpen'. Dan reduceren we de ander tot het idee dat wij zélf van hen hebben. Dit kunnen we voorkomen door de ander zelf te laten spreken, door hem of haar de ruimte te geven om zichzelf te laten zien. →

→ Voor mij begint het met de vraag: ‘Hoe kan ik jou recht doen?’. Vaak wordt gezegd dat we anderen moeten behandelen, zoals je zelf behandeld wilt worden. Maar wat als dat niet opgaat? Neem bijvoorbeeld het maken van racistische grappen. Je kunt zeggen: ik voel mij niet gekwetst in mijn witheid wanneer iemand anders grappen maakt over witte mensen. Prima, maar dat zegt nog niets over de ander. Er zijn dingen die voor jou door de beugel kunnen, maar voor de ander niet. Je doet de ander teniet, wanneer je niet luistert naar waar iemand zich zélf prettig bij voelt.”

Kan spoken word daaraan bijdragen?

“Tijdens het optreden ervaar ik verbinding, een connectie met mensen. Heel mijn show sta ik niet op het randje van het podium. Helemaal vooraan, om zo dicht mogelijk bij het publiek te zijn. Als ik op het podium sta, kan ik mensen in hun ogen kijken en vanuit mijn hart spreken. Over racisme, de maatschappij, de toekomst, mezelf, mijn eigen onzekerheden. Dat ervaar ik als de ultieme vorm van samenzijn.

We leven in een maatschappij waar we tot het individu zijn verbannen. Alsof er zoiets bestaat als een individu! Kun je jezelf voorstellen zonder alle dingen en mensen om jou heen? Wat blijft er dan nog over? In elk aspect van je leven ben je, op een radicale manier, verbonden met anderen. Ik wil de relatie laten zien tussen het persoonlijke en het maatschappelijke. Als ik op het podium sta, zie ik mensen reageren, zie ik hun gezichten, soms huilen ze. Dan ervaar ik dat we niet alleen zijn. Daar haal ik hoop uit. We zijn er nog. Het is geen verloren zaak, want we zijn er nog. We bewegen nog. Als ik die energie niet meer zou voelen, dan is de hoop verloren.”

Je vertelt tijdens het optreden een verhaal. Kunnen goede verhalen de wereld veranderen?

“We begrijpen onszelf, als individuen, door middel van verhalen. In een verhaal wordt beschreven hoe we ons tot elkaar verhouden, tot de natuur, tot de economie, de politiek.

Het mooie van verhalen is dat we ze zelf kunnen herformuleren. Door ontmoetingen krijgen we nieuwe perspectieven, nieuwe informatie die ons verhaal kan verrijken. Iedere dag dat ik opsta, met alles dat ik lees, meemaak, de mensen die ik ontmoet, ontstaat er weer een moment van een ontmoeting.

Ook als samenleving vertellen we een verhaal. Al bijna vijftig jaar lang volgen we haast religieus het verhaal van de marktwerking, de homo economicus, de moderniteit met al haar zogenaamde troeven. Een verhaal waarin bijvoorbeeld gelooft wordt dat een goede economie draait om zoveel mogelijk winst, ongeacht de schade, zoveel mogelijk vrijheid voor bedrijven en kapitaal, al gaat dat ten koste van mensen. Is dat een goed verhaal? Ik vind van niet. Het is duidelijk dat er bepaalde groepen zijn, de armen, de gemarginaliseerden, die aan de zijlijn staan. Hun stemmen worden in dit verhaal niet gehoord. Hun

stem moeten we ook opnemen in het narratief. De dominante verhalen moeten plaatsmaken voor nieuwe ervaringen, en dat doen ze door te vragen: ‘Kom, praat alsjeblieft ook mee, want alleen dan hebben we een volwaardig verhaal’. Ik wil bijdragen aan de zoektocht naar een béter verhaal voor de samenleving. Een verhaal dat verrijkt is met stemmen van alle verschillende groepen die samenleven.

Een van de grootste uitdagingen voor deze dialoog en uitwisseling is dat zoveel mensen spreken vanuit hun trauma. Het is lastig om een echte dialoog te hebben met verschillende stemmen rond de tafel, als al die stemmen spreken vanuit hun wond, hun gekwetstheid. Dan wordt het geen helend gesprek. Ik merk dat hoe meer ik werk aan mezelf en mijn eigen trauma's, hoe liefdevoller ik kan zijn naar mezelf en anderen toe. Hoe meer ik mezelf en anderen recht kan doen. Toen ik begon met activisme keek ik vooral naar buiten, naar alles wat mij daar pijn deed in de wereld. Ik vergat mijn blik ook naar binnen te keren, naar mijn eigen wonden. Hoe meer we helen, hoe vaker we kunnen spreken vanuit liefde.”

Welke stemmen worden nu niet gehoord in het collectieve verhaal?

“Een voorbeeld van een stem waar we niet naar luisteren, is die van de aarde, de natuur, niet-menselijke dieren. Ik kan niet om de natuur heen. Ik kan niet heen om het leed van de moederkoe waarvan het kalfje wordt weggehaald. Ik kan er niet omheen dat dit gebeurt in mijn bijzijn. En als ik er niet omheen kan, dan komt het verhaal. Dan vragen we onszelf af: ‘Wat moet ik hiermee?’. Geen enkele ethicus kan deze vraag met een eenduidige theorie beantwoorden. Daar hebben we verhalen voor nodig. Rijke verhalen, die openstaan voor alle kleuren, vormen en perspectieven. De afgelopen jaren heb ik geleerd om dit verhaal niet te willen beheersen. Ik wilde invloed uitoefenen, op de manier waarop ‘we’ het verhaal vertellen. Natuurlijk wil ik dat op een bepaalde manier nog steeds, maar

ik ben mij er ook van bewust dat wanneer ik mijzelf een verhaal toe-eigen, ik voorbijga aan de ervaring van de ander. Dan herhaal ik precies dat, wat kwalijk is aan de huidige verhalen. Het enige wat ik kan doen is met mijn kunst een gevoelswereld aanstippen en een denkproces op gang brengen. Met *spoken word* en theater kan ik een ruimte betreden waar verhalen gedeeld en gemaakt kunnen worden. Verhalen die kunnen helen en bijdragen aan liefhebben.”

Is het niet onmogelijk om een structuur te doorbreken?

“Voor mij was het een bevrijding om kwalijke structuren in de samenleving te leren herkennen. Het is niet toevallig dat er meer mensen met een migratieachtergrond wonen in ‘slechte’ wijken. Mensen uit bepaalde gemeenschappen moeten écht inleveren

‘Ik hoop dat we in stand houden wat het leven zo mooi maakt: dieren en planten, menselijkheid. Nu wordt alles weggemoffeld achter cijfers, modellen, statistieken en beleid’

op levenskwaliteit, omdat wij als samenleving onze ogen sluiten voor problemen als racisme en armoede. Door boeken, muziek, de verhalen van anderen begon ik antwoorden te vinden op de vragen waar ik tijdens mijn jeugd mee worstelde. Opeens zag ik een soort logica. Dit is institutioneel racisme. Door deze structuren te kunnen zien en herkennen, voelde ik mij minder machteloos. Voor veel jongens uit mijn wijk is de zaak hopeloos. Ze stemmen niet, omdat ze denken: ‘Wat gaan wij doen tegen het systeem?’. Voor mij is ‘het systeem’ precies waar de mogelijkheden zitten. Een systeem kan nooit alles omvatten. Er zitten altijd barsten en scheuren in. Het wil overal binnendringen, maar dat lukt niet omdat wij mensen zijn. We kunnen dingen verzinnen, we zijn creatieve wezens. En precies dat kleine stukje, het stukje waar we niet samenvallen met het systeem, om daarbinnen te opereren geeft mij hoop dat het beter kan worden. Hoop en zin om te leven. Dat is voor mij zingeving. Deze hoop is wat mij ervan weerhoudt om voor de trein of van een brug te springen.”

Hoe lastig het is om over beeldvorming heen te stappen en de ervaring van de ander centraal te stellen, ervaar ook ik tijdens het gesprek. Ik merk dat ik het lastig vind om Avitan naar zijn religieuze achtergrond te vragen. Dat is toch helemaal niet belangrijk in het verhaal dat hij vertelt? Ik doe het toch. “Identificeer je jezelf als moslim?”, vraag ik. Avitan antwoordt: “Door

mij te vragen of ik moslim ben, heb je mijn ervaring al gepasseerd. Je vraagt het met een bepaald idee, een veronderstelling die je al hebt. Mijn moeder is een Marokkaanse jood, dus als ik een religie zou hebben zou dat het jodendom zijn. Je bent niet de eerste die dit vraagt. Daarom gaat mijn werk ook over de islam. Ik word gezien als moslim en krijg dus ook heel veel van de Nederlandse islamofobie over mij heen.”

Ben je religieus?

“Mijn moeder heeft mij altijd vrijgelaten. Ik was van jongs af aan al geïnteresseerd in de religieuze teksten, maar kon mij nooit vinden in het beeld dat er van God wordt gepresenteerd. God is zo almachtig, zo perfect, onbevattelijk, en dan zou hij zich bezighouden met alle fouten die wij als mensen maken? Dat hij boos wordt om de kleine dingen die wij niet goed doen? Dat was het beeld van religie waarmee ik in de clinch zat. De structuren en macht van geïnstitutionaliseerde religie hielden mij weg van God.

Mijn moeder is afgelopen juli overleden. Sindsdien heb ik een spirituele ervaring gevoeld. Ik ben veel gevoeliger geworden voor een dimensie die niet logisch is, maar spiritueel. Een dimensie waarin niet alles een verklaarbare reden hoeft te hebben. Ik geloof bijvoorbeeld én dat de hemel bestaat, én dat hij niet bestaat. Ik geloof dat mijn moeder in de hemel is. Maar als jij zegt: ‘Ik ga niet naar de hemel’, dan is die er niet. Dan geloof ik dat oprecht voor jou. Daar vind ik veel rust in.”

Waar hoop je op voor de toekomst?

Het is even stil. “Het belangrijkste vind ik dat we geluk en welzijn op een andere manier gaan definiëren. We kunnen ons welzijn niet vergroten ten koste van het welzijn van anderen. In de goedkope spullen die we kopen kunnen we niet heen om de werkelijke prijs van uitbuiting. Ik hoop dat we in stand houden wat het leven zo mooi maakt: dieren en planten, menselijkheid. Nu wordt alles weggemoffeld achter cijfers, modellen, statistieken en beleid. Ik hoop dat we de levendigheid weer terug gaan vinden in ons begrip van geluk en welvaart. Dat we de verhalen die door de geschiedenis zijn weggestopt weer terug op het podium kunnen zetten. Wat zou er gebeuren als we zorgdragen voor alles dat leeft en pas kan opbloeien als het deze zorg krijgt? De kans is klein dat de wereld er dan hetzelfde zou uitzien als nu. Dat is waar ik op hoop.” <

PROFIEL

Lev Avitan (1996) is woordkunstenaar met een boodschap, theatermaker en masterstudent Filosofie aan de Erasmus Universiteit. Eerder haalde hij een opleiding Muziek aan het Rijn IJssel, een propedeuse leraar geschiedenis en een bachelor filosofie in Nijmegen. Hij staat regelmatig op het podium, onder andere bij grote festivals als *Lowlands* en *Down The Rabbit Hole*, en geeft workshops.